

Sport en agressie als hardnekkige thematiek

VIJF JAAR VEILIG SPORTKLIMAAT

DOOR KOEN BREEDVELD, DAVID ROMIJN EN JANINE VAN KALMTHOUT¹

Vijf jaar draait het VSK-programma (Veilig Sportklimaat) nu, en het programma loopt nog twee jaar door. In die vijf jaar tijd is er veel gebeurd en bereikt. Tegelijkertijd kan er geen weekend voorbijgaan of de media rapporteren wel over weer een ander incident op en rond de Nederlandse sportvelden. Betekent dit dat alle moeite voor niets is geweest, dat VSK een flop was? En hoe gaat dat verder, als straks het programma eindigt?

**JUIST OMDAT
WE ZO VEEL
VERWACHTINGEN EN
HOOP PROJECTEREN
OP DE SPORT,
RAAKT HET ONS
ALS DAT BEELD
IN SCHERVEN
UITEENVALT**

Het VSK-programma kende een rumoerig begin. De inkt van de handtekening onder het programma was nog niet opgedroogd of in Amsterdam ging het goed mis. Op zondag 2 december 2012 werd grensrechter Richard Nieuwenhuizen zodanig mishandeld dat hij daags erna overleed. Kranten in binnen- en buitenland stonden er vol van, de KNVB organiseerde praat- en inspiratiesessies.

Het is nadien wel vaker misgegaan op en rond de Nederlandse sportvelden, maar gelukkig nooit meer zo erg als op die tragische dag in Amsterdam. In die tijd hebben bonden en verenigingen onder aanvoering van NOC*NSF en de KNVB werk gemaakt van het uitrollen van het VSK-programma. Bij zeventien bonden zijn inmiddels bijna 10.000 verenigingen met het thema aan de slag gegaan (zie figuur 1). Ruim 4.500 verenigingen hebben minstens twee van de zogeheten VSK-producten afgenomen. De theatertour 'Wel winnen, hè!' en de programma's Sportief Coachen en Sportief Besturen zijn gevestigde begrippen geworden. Daarnaast is een breed scala aan aanpalende activiteiten ontplooid – van VOG-verklaringen (Verklaring Omtrent Gedrag) en het instellen van vertrouwenspersonen tot de Week

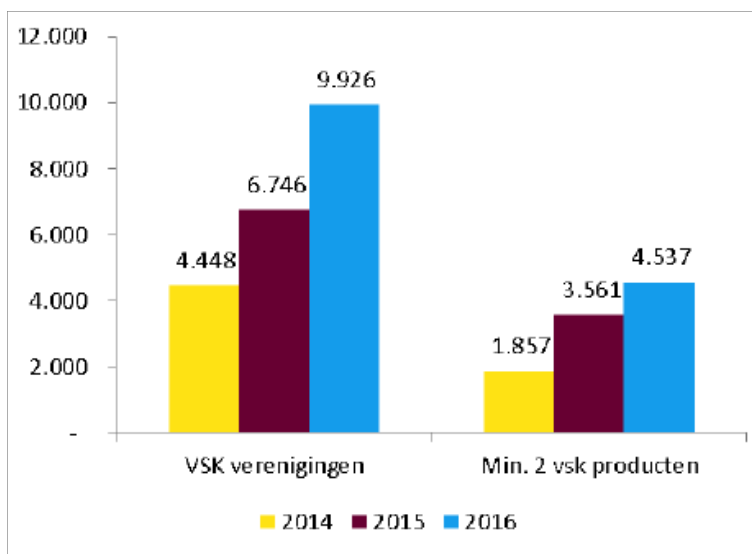
van de Scheidsrechter, de campagne Tv-Sportplezier, Halt-trajecten bij verenigingen en spelregelexperimenten bij het voetbal.

Niet alleen straffen

Die activiteiten zijn niet onopgemerkt gebleven en hebben aantoonbaar tot resultaten geleid. Een groeiend aandeel clubs omarmt het thema en maakt daar binnen de club werk van (zie figuur 2). Bij bonden is er meer aandacht voor het 'vsk'. Op alle mogelijke manieren is de samenwerking rond het thema – clubs onderling en in de driehoek club, bond en gemeente – gegroeid. Bestuurders die de situatie op hun club wensen aan te pakken weten zich daardoor gesteund en hebben handreikingen gekregen voor wat ze kunnen doen. Hetzelfde geldt voor coaches en arbiters. Opleidingen besteden aandacht aan het thema. Er is een werkstructuur opgebouwd waarin partijen elkaar treffen en spreken over wat beter moet. Die dialoog heeft er mede toe geleid dat er meer besef is gekomen dat repressie alleen niet voldoende is om onwenselijk gedrag tegen te gaan. Zelfs de meest diehard politici zijn er inmiddels wel van overtuigd dat je er met straffen alleen niet komt,

Figuur 1
Aantal bij VSK betrokken verenigingen

Bron: NOC*NSF.

en dat je ook moet nadenken over wat nog meer geboden is om de sfeer op en rond de velden te verbeteren.

Het is mooi dat het programma een groot bereik kent, dat het thema wordt herkend en dat er een indrukwekkende berg aan tools en interventies ligt. Maar wat heeft dat nu concreet betekend voor de veiligheid van het sportklimaat? Enerzijds zien we daarin hoopvolle resultaten. In het voetbal daalt het aantal excessen (figuur 3). Aan de andere kant zien we nog niet dat sportbreed cijfers over het aandeel meegemaakte incidenten of de ervaren veiligheid veel veranderen.

Betekent dit dat het programma heeft gefaald? Wat mag je eigenlijk verwachten van een programma van 7 miljoen euro per jaar (ruim een euro per verenigingssporter per jaar)? Laten we vooropstellen dat de thematiek van een veilig sportklimaat niet van gisteren is. Veertig jaar terug al werd het 'tegegaan van spelverruwing' benoemd als een van de grote uitdagingen voor de sport.² Verschillende programma's hebben in de jaren erna aandacht besteed aan het thema: 'Sport, Tolerantie en Fair Play, Sportcode' (2002-2006) en 'Sportiviteit en Respect' (2009-2011) bijvoorbeeld.

DE CULTUUR WAARIN WE LEVEN IS ER NIET EEN DIE GEDULD PREDIKT, ASSERTIVITEIT EN IMPULSIVITEIT ZIJN DE DEUGDEN VAN VANDAAG

vergt continu en steeds opnieuw aandacht: van onszelf, van teamgenoten, van trainers en opleiders en van bestuurders.

Het is ook goed te verklaren waarom misstanden in de sport zo veel tumult losmaken. Juist omdat we zo veel verwachtingen en hoop projecteren op de sport, raakt het ons als dat beeld in scherven uiteenvalt. Juist omdat we sport zo graag zien als spel, doet het ons pijn als we ervaren dat sport ook heel banaal, egoïstisch gedrag uitlokt. Daar gaat je beschaving!

Topje van de ijsberg

Laten we daarbij niet vergeten dat er ook veel goed gaat in de sport. Ruim 300 excessen in het

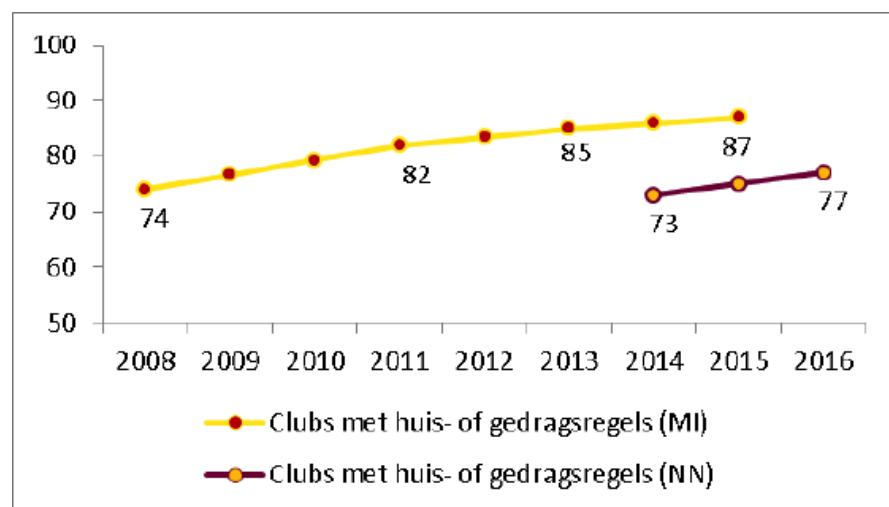
Sport en agressie

Duidelijk is dat de thematiek van 'vsk' hardnekkig is. De achtergrond daarvan is de altijd aanwezige spanning in de sport tussen de focus op het winnen enerzijds, en het respecteren van de regels van het spel en het accepteren van verlies anderzijds. Onze natuur is om te willen winnen; onze cultuur is om onze driften en impulsen te beteugelen, om ons sociaal op te stellen. Frustratie oproepen is een wezenskenmerk van de sport. We willen de beste zijn, de eerste, onze zelf gestelde doelen bereiken, maar anderen (of wijzelf) staan dat in de weg. Een oerwet uit de psychologie luidt dat frustratie tot agressie leidt. Geen wonder dus dat sport en agressie nauw met elkaar verbonden zijn. Geen wonder dus ook dat sporters op en rond de velden worstelen met hun emoties. In de sport is de confrontatie met de ander directer en persoonlijker dan in welk ander sociaal domein dan ook. De schouwburg, de bibliotheek, de camping, het café: ook daar gebeurt weleens wat, maar geen van die praktijken impliceert dat een tegenstander je uitdaagt en actief weerstand biedt. Bovendien: in de sport komen mensen elkaar tegen die elkaar anders nooit tegen zouden zijn gekomen. Zeker geldt dat voor het voetbal, de volkssport en multiculturele smeltkroes par excellence.

In sport leren mensen omgaan met hun emoties; leren ze zich neer te leggen bij verlies, en zich te conformeren aan de regels. In die zin is sport de ultieme vorm van beschaving. Sporters komen tot

onderlinge afspraken en tot sancties voor overtreding. Sport is niet: de wetten van de straat. Smokkelen met de regels is soms verleidelijk, maar niet de bedoeling. Dat kan soms een worsteling zijn, zoals ook de acceptatie van verlies een worsteling kan zijn. Die strijd gaat altijd door en

Figuur 2
Verenigingen met huis- of gedragsregels (% verenigingen)

Bron: Mulier Instituut / NOC*NSF.

amateurvoetbal vormen nog maar het topje van de ijsberg, veel kleine misstanden worden simpelweg niet gerapporteerd. Tegelijk worden wekelijks rond de 30.000 wedstrijden gespeeld. Bij het overgrote merendeel daarvan gaat het wel gewoon goed, en beleven mensen plezier en ontwikkelen ze zich. Misstanden doen zich ook in andere sporten voor, met name in andere 'teamcontactsporten', maar voor vrijwel alle sporten geldt dat er veel meer goed gaat dan fout.

Laten we daarbij ook niet vergeten dat agressie er vroeger ook al was, in de sport en daarbuiten, en misschien zelfs wel meer dan nu. De boeren uit het andere dorp, de schoffies uit de binnenstad: tegenstanders zijn altijd voorhanden geweest, en handgemeen dus ook. Misschien voelde dat toen alleen anders. Juist nu we 'het fysieke' (overlevingsstrijd, oorlog, handenarbeid) steeds meer uitbannen uit ons straatbeeld, hebben we er moeite mee als dit onze wereld binnendringt. Bovendien:

die boeren en die 'schoffies' spraken tenminste nog dezelfde taal; bezochten dezelfde kerk, aten hetzelfde eten, keken dezelfde televisiezenders. Nu zijn er ook conflicten met mensen wier taal we niet spreken; wier cultuur we onvoldoende kennen en die we, ingegeven door wat er in de wereld gebeurt, associëren met onveiligheid; wier komst naar Nederland we als bedreigend zijn gaan beschouwen, bedreigend voor onze tradities en gewoontes en voor onze posities. De cultuur waarin we leven is er ook bepaald niet een die geduld predikt, en terughoudendheid. Assertiviteit en impulsiviteit zijn de deugden van vandaag. Dat zie je niet alleen in het straatbeeld en op de social media, maar ook bij onze politieke leiders. In zo'n tijd is het niet vreemd dat conflicten makkelijk uit de hand lopen, dat er sprake is van 'korte lontjes'. De media doen daar een schepje bovenop en vergroten dat uit. De sport staat daar middenin, wordt ermee geconfronteerd en heeft ermee te dealen.

Eeuwig gevecht

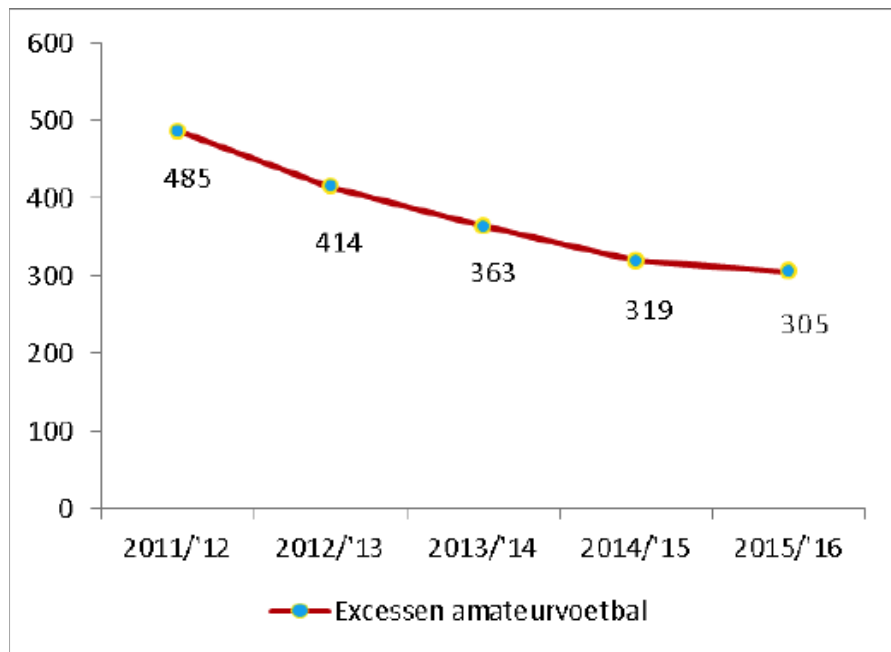
Je hoeft daarbij geen socioloog te zijn om te zien dat de spanningen in de wereld eerder verder lijken toe te nemen dan dat ze wegebben. Het valt dan ook te vrezen dat over veertig jaar sportiviteit en respect en een veilig sportklimaat nog steeds thema's zullen zijn. Simpelweg omdat de sport een eeuwig gevecht impliceert tussen eigenbelang en sociaal handelen; omdat grenzen opzoeken hoort bij sport; en omdat nergens de confrontatie met 'de ander' zo dichtbij komt als in de sport. En dat is goed. Daar leren we van en daar worden we betere burgers door. Daarin schuilt de kracht van sport.

Er is dan ook geen reden om pessimistisch te zijn over de toekomst. We hebben de afgelopen vijf jaar het bewustzijn zien groeien, en er zijn werkwijzen ontwikkeld om tot verandering te komen. Het fundament ligt er. Nu is het zaak om daarop voort te bouwen en niet meer los te laten, ook niet als het programma in 2018 eindigt. Het VSK-gedachtegoed moet worden geborgd en doorgegeven, aan nieuwe generaties bestuurders in de sport, aan nieuwe coaches, nieuwe vrijwilligers, nieuwe ouders en nieuwe leden. De aandacht mag niet verflauwen, zeker nu niet.

Koen Breedveld is directeur van het Mulier Instituut en bijzonder hoogleraar Sportsociologie en Sportbeleid aan de Radboud Universiteit.

**HET FUNDAMENT
LIGT ER. NU IS HET
ZAAK OM DAAROP
VOORT TE BOUWEN
EN NIET MEER LOS
TE LATEN**

Figuur 3
Aantal meldingen van excessen in amateurvoetbal

Bron: KNVB (bewerking Mulier Instituut).

- Deze bijdrage is primair gebaseerd op de *VSK Monitor 2016* die in oktober 2016 bij het Mulier Instituut verscheen [Romijn, D., Kalmthout, J. van & Breedveld, K. (2016). *VSK Monitor 2016. Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut / http://www.mulierinstituut.nl/publicaties/publicaties-mulier-instituut/publicatie-detail/?publication_id=21527&searched=1]. Een ingekorte versie presenteerde Koen Breedveld op 21 november 2016 tijdens het kennisdiner over VSK bij de Algemene Vergadering van NOC*NSF.
- Naast onder andere 'Verdeelsleutel van toto en lotto gelden' of het 'bestaansrecht van de sportvereniging'. Zie hiervoor de publicatie *Kennisagenda Sport 2011-2016* van Breedveld, Molleman, Smits en Reijgersberg (2010, Mulier Instituut).